Suomen tuomariliitto

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: Lausunto Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2017 – 2020

TUOMIOISTUINLAITOKSEN PERUSRAHOITUKSEN VAJETTA EI OLE EDELLEENKÄÄN KORJATTU

LEIKKAUKSIA EI VOIDA JATKAA ILMAN, ETTÄ OIKEUSVALTION YDINTEHTÄVÄT KÄRSIVÄT

RIIPPUMATTOMAN TUOMIOISTUINVIRASTON PUUTTUMINEN ON MERKITTÄVIN EPÄKOHTA KORKEALAATUISEN OIKEUDENHOIDON TOTEUTTAMISESSA

Valtioneuvoston selonteosta ilmenee, että Suomen talouden tilanne on vakava. Oikeusministeriön hallinnonalalla rahoitustilanne tiukkenee merkittävästi kehyskaudella. Tuomioistuimet ovat talousarvio- ja kehyspäätöksissä pääosin joutuneet valtion taloustilanteen vuoksi samojen leikkausten kohteeksi kuin muutkin toimialat valtiolla.

Oikeusministeriöstä saadun tiedon mukaan tuomioistuinten toiminnan tasoon vaikuttavat säästöt ovat vuoteen 2020 mennessä 16 miljoonaa euroa kuluvaan vuoteen verrattuna. Tämän lisäksi tilannetta vaikeuttavat kehittämishankkeiden edellyttämät investoinnit, jotka on lähivuosina rahoitettava toimintamäärärahoista. Suunnitelmassa yleisten tuomioistuinten istuntosalien varusteluun on osoitettu 10 miljoonaa euroa, mutta varmuutta sen riittävyydestä ei ole. Lisäksi monet oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa oikeuslaitoksen toimintamenojen kasvun rahoittamiseen tarkoitetut toimenpiteet ovat hallitusohjelmassa säästöinä.

Tuomioistuinten välitön rahantarve vuonna 2017 on 3,3 miljoonaa euroa, jotta nykyinen tilanne pysyisi ennallaan. Turvapaikkavalitusten tekemiseen on varattava jatkossakin riittävästi rahaa. Ei ole perusteita arvioida turvapaikanhakijoista aiheutuvan lisärahoitustarpeen vähenevän tulevina vuosina oikeusministeriön hallinnonalalla siinä määrin kuin julkisen talouden suunnitelmassa on esitetty.

Tuomioistuinten määrärahojen leikkaukset ja resurssien riittämättömyys heijastuvat oikeudenkäyntien kestoon ja laatuun ja heikentävät oikeusturvan toteutumista ja saatavuutta

Tuomariliitto on erittäin huolestunut oikeudenhoidon taloudellisesta tilanteesta. Oikeudenhoito on valtion ydintehtävä. Tuomioistuinten tehtävät ovat tiukasti sidottuja lakiin ja tuomioistuinten työmäärä riippuu oleellisesti lain sisällöstä ja laatuvaatimuksista. Tuomioistuinten toiminta on turvattava riittävällä ja vakaalla perusrahoituksella hankalassakin taloustilanteessa (PeVL 29/2014 vp ja PeVL 6/2016 vp).

Eduskunnan on mitoitettava resurssit siten, että tuomioistuimet pystyvät huolehtimaan tehtävistään perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeuksien edellyttämällä tavalla. Rahoitustilanne heijastuu myös virkasuhteisiin, minkä vuoksi tuomioistuimissa on ollut pitkään paljon määräaikaisia tuomareita ja esittelijöitä. Tämä on riippumattomuuden kannalta ongelmallista eikä pysyviä tarpeita pidä hoitaa väliaikaisilla järjestelyillä. Myös eduskunnan oikeusasiamies on toistuvasti pitänyt oikeuslaitoksen ministeriöjohtoisuutta ja

aliresurssointia tuomioistuinten rakenteellisen riippumattomuuden kannalta ongelmana sekä kiinnittänyt huomiota pitkiin käsittelyaikoihin.

Ennen eduskuntavaaleja puolueet välillä olivat yksimielisiä oikeudenhoidon tarvitsemasta tasokorotuksesta ja investointien toteuttamisesta erillisrahoituksella. Valitettavasti hallitus ei ole toteuttanut tätä tavoitetta riittävän suuressa määrin.

Keväällä 2015 puolueet ovat yhteisesti linjanneet, että tuomioistuinten perusrahoitus on turvattava. Hallitusohjelma ja valtiontalouden suunnitelma tarkoittavat käytännössä kuitenkin sitä, että parlamentaarisen työryhmän linjauksesta ei pidetä kiinni ja että käsittelyajat tulevat pidentymään entisestään. Eduskunnan tulee taata oikeusturvan toteutuminen kohtuullisessa ajassa ja osoittaa sen saavuttamiseksi tarvittavat resurssit. Tuomioistuinten toimintakyvyn ja riippumattomuuden kannalta on huolehdittava, että tuomioistuinten perusrahoitus on oikeusturvan edellyttämällä tasolla, tuomarinvirat ovat vakinaisia ja kaikkien tuomareiden palkkaus perustuu lakiin.

Alenevaa kehystasoa ei ole mahdollista kompensoida pelkästään rakenteita, menettelyjä ja toimintatapoja kehittämällä niin paljon, että oikeusturvan voitaisiin taata säilyvän edes nykyisellä tasolla tulevina vuosina. Ilman selvää määrärahatason korjaamista tuomioistuinlaitoksen perusrahoitusta ei saada kuntoon. Tuomariliitto kyseenalaistaa myös vallitsevan näkemyksen, että asioita tuomioistuimista pois siirtämällä muille viranomaisille saataisiin aikaan todellisia tai merkittäviä säästöjä.

Tuomioistuinviraston perustaminen on erittäin tervetullut uutinen

Oikeusministeriö on päättänyt asettaa toimikunnan tuomioistuinviraston perustamisen valmistelua varten. Sen tehtävänä on hallituksen esityksen antaminen siten, että virasto voitaisiin perustaa vuoden 2018 aikana.

Tuomioistuinviraston perustaminen nopeasti on välttämätöntä. Tuomioistuinvirastoa tarvitaan lainkäytön laadun järjestelmällisen koko maan kattavaan kehittämistyöhön. Tuomioistuinviraston puuttuminen vaarantaa riippumattomuutta ja haittaa tuomioistuinlaitoksen kehittämistyötä sekä aiheuttaa turhia kustannuksia päällekkäisen hallinnon vuoksi. Tästä on seurannut muun muassa tietojärjestelmien ja ict-taitojen jälkeenjääneisyys ja toteuttamiskelvottomia ja puutteellisesti valmisteltuja uudistusesityksiä, kuten eduskunnassa vireillä oleva esitys tuomareiden uudeksi koulutusjärjestelmäksi. Lakimiesliiton selvitys 3,5 miljoonan euron hyödyistä vahvistaa Tuomariliiton näkemyksen, että perustamisesta saatavat hyödyt ylittävät selvästi kustannukset.

Lainkäytön painopisteen on oltava alemmissa oikeuksissa

Strategisesti kaikkein tärkeimmän tavoitteen toteuttamiseen ei ole käytännössä ryhdytty, vaikka eri yhteyksissä on vuosien ajan painotettu, että lainkäytön painopisteen pitää olla alemmissa oikeuksissa. Alempien oikeusasteiden työn laatu vaikuttaa suoraan oikeusturvan toteuttamiseen ja muutoksenhakutuomioistuinten työmäärään. Määrällisen tuloksen korostaminen alemmissa oikeusasteissa siirtää ongelmia eteenpäin muutoksenhakuasteisiin. Käsittelyketjujen lyhentyessä kokonaiskäsittelyajat lyhenevät ja kustannukset vähenevät. Laatutyö edellyttää riittäviä henkilöresursseja ja osaamisen kehittämistä.

Oikeusjärjestelmän toimivuus ja oikeusturvan toteutuminen edellyttävät nykyistä huomattavasti enemmän taloudellista panostusta lainkäytön laatuun ja vahvennettuihin kokoonpanoihin, kuten lakivaliokunta on edellyttänyt muun muassa 1.10.2015 voimaan tulleen jatkokäsittelylupauudistuksen yhteydessä. Tämän tavoitteen kanssa on vahvasti ristiriidassa, että oikeusministeriö on tulosneuvotteluissa vahvistamisen sijasta heikentänyt käräjäoikeuksia vähentämällä henkilökuntaa 35 henkilötyövuoden vuoden 2016 alusta. Lisäksi oikeusministeriö on parhaillaan käytävissä käräjäoikeusverkoston leikkaamista koskevissa yt-neuvotteluissa ilmoittanut, että käräjäoikeuksiin ei tule jatkossakaan lisää tuomareita.

Lautamiesjärjestelmä on lakkautettava

Oikeudellisesti tai näytöllisesti vaikeat ja monimutkaiset asiat tulevat parhaiten ratkaistuksi useamman

ammattituomarin kokoonpanossa. Lakkauttamalla lautamiesjärjestelmä siitä säästyvät varat voidaan käyttää käräjäoikeuksien lainkäyttöhenkilökunnan vahvistamiseen.

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunnan rahoitus on saatava pysyväksi ja osaksi perusrahoitusta

Tuomioistuinten talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunnan rahoitus ei jatku eikä sitä ole kompensoitu määrärahatasossa vastaavasti. Tämä on ristiriidassa vastikään hyväksytyn harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategian 2016 - 2020 kanssa, jonka mukaan harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunta edellyttää riittäviä viranomaisresursseja. Viranomaisketjun pitää olla katkeamaton. Riittävät voimavarat tulee taata koko viranomaisketjulle (veroviranomaiset, tulli, poliisi, syyttäjälaitos, tuomioistuinlaitos ja ulosottolaitos), jotta asioiden käsittely ei ruuhkaudu jossakin prosessin vaiheessa.

Valtaosa pitkäkestoisista oikeudenkäynneistä on nimenomaan talousrikoksia, koska niiden käsittely on usein vaativaa ja aikaa vievää. Tuomioistuimiin kohdistetulla lisärahoituksella on voitu palkata lisähenkilöstöä noin 24 henkilötyövuotta. Lisähenkilöstön poistuminen tulee näkymään käsittelyaikojen pidentymisenä.

Parlamentaarinen työryhmä on edellyttänyt, että harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimintaohjelma jatkuu pysyvänä ja että tuomioistuinten riippumattomuus varmistetaan. Rahoituksen pitää olla pysyvä, koska kyse ei ole tilapäisestä vaan pysyvästä ilmiöstä. Rahoitus ei myöskään saa olla korvamerkittyä, vaan sen tulee olla osa perusrahoitusta, koska tuomioistuimet eivät voi työskennellä valtiovallan poliittisen ohjauksen mukaan.

Tuomioistuinten rahapulaa on helpotettava kanavoimalla tuomioistuinmaksut tuomioistuimille

Tuomioistuinmaksujen käyttöalan laajennus ja maksujen korotus tulivat voimaan vuoden 2016 alusta. Maksujärjestelmän uudistus ei lainkaan vaikuta tuomioistuinten määrärahojen tasoon vastoin sen tarkoitusta. Uudistuksen tavoitteena on ollut ohjausvaikutuksen lisäksi tuomioistuinten rahoitusaseman parantaminen ja luoda taloudellista puskuria turvaamalla toiminnan pitkäaikaista kehittämistä ja varautumalla äkillisiin yksittäisten juttujen aiheuttamiin resurssitarpeisiin.

Oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa maksujärjestelmän uudistamista pidettiin erityisen tärkeänä. Oikeudenhoidon neuvottelukunnassa ja myös tuomioistuinmaksutyöryhmässä tausta-ajatuksena on ollut, että maksupolitiikka olisi osa tuomioistuinlaitoksen rahoituspolitiikkaa. Nyt tämä ei ole toteutunut, minkä uudistusta tukeneet ovat kokeneet jopa tulleensa petetyiksi valtiovarainministeriön taholta.

Uudistuksesta saatavat tulot 13 - 15 miljoonaa euroa pitää kohdentaa tuomioistuinten toiminnan rahoittamiseen. Tuomioistuinten rahoitusmahdollisuuksiin vaikuttaa erityisen kielteisesti se, että tuomioistuinmaksutulojen kasvua vastaavaa lisärahoitusta tai edes osaa siitä ei ole otettu huomioon julkisen talouden suunnitelmassa tuomioistuinten määrärahoissa.

Helsingissä 25.4.2016

Minna Hällström

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry:n varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa. Tuomarikunnan yhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä.